

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „доктор“ по: Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика., Научната специалност: Организация и управление на производството (селско стопанство и подотрасли)

Автор на дисертационния труд: ДЖЕВДЕТ ФЕХМИ БУШИ

Докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Мениджмънт и маркетинг“ при Аграрен университет, гр. Пловдив

Тема на дисертационния труд: Развитие на икономическата устойчивост на лозарските стопанства в Косово

Рецензент: Проф. д-р Васко Николов Копривленски, Аграрен университет – Пловдив, Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.7. Администрация и управление, Научна специалност : Организация и управление на производството. Определен за член на научното жури със заповед № РД-16-1076/25.11.2020 год. от Ректора на АУ.

1. Кратко представяне на кандидата.

Джевдет Фехми Буши е гражданин на Република Косово. През 2020 година е избран за докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Мениджмънт и маркетинг“ при Аграрен университет, гр. Пловдив, Република България. Научноизследователската му дейност е насочена към проблемите на икономическата ефективност и устойчивото развитие на лозарските стопанства в Република Косово. Към предоставените документи по конкурса, не е приложена автобиографична справка, от която да направя по-подробно представяне на кандидата.

2. Актуалност на проблема.

Темата е сполучливо подбрана и актуална за икономическото развитие на аграрния сектор в Косово. Авторът насочва своето проучване в една малко изследвана област, свързана с икономическата ефективност и устойчивото развитие на производствените структури в лозарството на Р. Косово.

Значимостта на изследваната проблематика се определя от сегашното състояние на земеделските аграрни структури на Косово, които поради социално-икономически, политически и организационни причини изостават от световните тенденции в своето развитие. Без съмнение през последните години настъпват съществени промени в цялостното управление на икономическите процеси в

Косово (в т. ч. в земеделието и в частност в лозарството), в посока на неговото интегриране и приспособяване към съвременните изисквания въпреки, че по редица показатели, то още догонва развитите европейски страни. В този смисъл настоящата разработка е дисертабилна, има своята практическа значимост и представлява крачка в положителна посока.

3. Цел, задачи, хипотези и методи на изследване.

Докторантът е формулирал добре заглавието, концептуалната теза, предмета, обекта, целта и задачите на дисертационния труд.

Основната цел на изследването е формулирана ясно и точно. Авторът си поставя за цел да направи анализ и оценка на икономическата устойчивост на лозарските стопанства в Косово и на тази основа да разработи и предложи конкретни насоки за повишаването ѝ.

За постигането на целта са открити шест логически обвързани задачи. Коректно са определени предмета и обекта на изследването, както и основната теза на автора, според която равнището на икономическа устойчивост на лозарското стопанство, при равни други условия, се влияе от вида на организационната форма и вида на прилаганата технология на производство в него. За доказване на концептуалната теза на дисертационния труд в процеса на изследването се използват следните методи: системен анализ; индексен метод; статистическите методи – дескриптивна статистика, процесният и структурния подход, надграждане на вече направени проучвания, теоретичен анализ и синтез, събиране, систематизиране и обобщаване на статистически данни и тяхното графично, таблично и схематично представяне, сравнителен и ретроспективен анализ, описателни и дедуктивни методи. От полевите методи са използвани анкетни проучвания по изготвени от самия автор анкетни карти, които са представени в приложението на дисертацията.

Проверката на достоверността на концептуалната теза се извършва чрез дърво на статистически хипотези. Използват се статистическите методи: **t**-критерии за проверка на хипотези за разлика между средни величини на две извадки, еднофакторен дисперсионен анализ и **хи** квадрат анализ.

Доказването на достоверността на концептуалната теза на дисертационния труд протича в три последователни етапа. Проучени са 240 лозарски стопанства, групирани в 4 групи, според формата на собственост и юридическия им статут.

В хода на изследването задачите са изпълнени, а формулираната изследователска теза е доказана.

При обработката на емпиричната информация е използван специализираният програмен продукт SPSS и статистически пакет на MS Excel.

4. Онагледеност и представяне на получените резултати.

Дисертационният труд е изложен в увод, три глави и заключение, разположени на 122 стр., използвана литература и приложения. Изследването е онагледено с 14 фигури, 16 таблици и 3 приложения. Цитирани са 142 литературни източника, които са в релевантна връзка с проучвания проблем

Текстът в отделните глави и параграфи на дисертацията са обогатени със сполучливо разработени нагледни диаграми и фигури, които доизясняват същността на изследването. В текста и заглавията на някои от приложенияте фигури и диаграми не е посочено дали те са авторски или са заимствани от други литературни източници.

В разработката са използвани: научни публикации и трудове на български и чужди автори; информационни бюлетени на международни организации - ЕУРОСТАТ; доклади и бюлетени на Министерството на земеделието на Косово, както и редица нормативни актове.

5. Обсъждане на резултатите и използвана литература.

Структурата на дисертацията е логично изградена и изцяло подчинена на поставената цел и задачи на изследването.

Уводът представя състоянието на лозарството в Република Косово, през последните години, като се акцентира върху причините за това състояние. Обоснована е необходимостта от изследването и неговата актуалност.

Глава първа е разработена в обем от 31 страници и е фокусирана върху методологията на изследването и методическия инструментариум за анализ и оценка на икономическата устойчивост на лозарските стопанства. Разкрита е спецификата на лозарството, което е от съществено значение за тълкуването на същността и характеристиката на неговата ефективност и устойчивост. В тази част на работата е представена дискусията на различни автори по същността на разглежданите въпроси, пречупени през изискванията и динамиката на пазарните отношения. Ясно е декларирана авторската позиция по тях. Докторанта показва едно добро познаване на теоретико-методологическите и методическите въпроси по разглежданите проблеми. На практика в тази част на разработката е представен и коментиран творчески, целия категориен апарат, който има отношение към изследваната тема. За целите на проучването е използван системния анализ. Той представлява съвкупност от методи и начини за изследване на процеси, явления, свойства, състояния, отношения във и между системите.

За определяне на степента на използване на производствените ресурси в лозарските стопанства и на тяхната икономическа устойчивост, авторът изхожда едновременно от неокласическата теория за дейност на стопанството при пазарни условия и от теорията за транзакционните разходи. Икономическата устойчивост на стопанството се разглежда като резултат от използването на основните производствени фактори – земя, труд, капитал, без да се отчита несъвършенството на институционалната среда. Приема се, че пазарът е в равновесие,

законодателството е адекватно и се прилага според правилата, собствеността е защитена и има икономическа реализация.

Според теорията за транзакционните разходи за определяне на икономическата устойчивост на стопанството, авторът отчита транзакционните разходи: за придобиване на информация, за договаряне, защита на договорни права и т.н. Комплексната оценка на икономическата устойчивост се основава на икономически, технико-икономически и финансов анализ. Икономическият анализ е насочен към установяването на: ресурсната осигуреност на лозарското стопанство (земя, техника, животни, работна сила и др.). Техничко-икономическият анализ се използва за определяне на сравнителната ефективност на отделни производствени парцели и сортове лозя. Финансовият анализ се основава на четири групи показатели: ликвидност, ефективност на активите, финансова независимост и рентабилност.

Втора глава обхваща 53 страници и е озаглавена „ Анализ на факторите, определящи икономическата устойчивост на лозарските стопанства“. Практически тази глава представлява аналитичната част на дисертацията. Тя обхваща едно обширно и задълбочено проучване, където стриктно е приложена приетата методология и методика на изследването. Направен е подробен анализ и характеристика на специализацията, концентрацията на наблюдаваните стопанства. Оценена е ефективността на тяхната дейност. Обосновани са и са анализирани главните производствени, финансови и пазарни фактори, които влияят върху устойчивостта на лозарските предприятия: степента на концентрация на капитала, организационната им форма, достъпът до иновации, достъпът до финанси и пр. Като е използван богат фактологически материал, са направени верни обобщения и изводи, които произтичат от резултатите на анализа.

Глава трета - конструктивната част на разработката, е логическо продължение на изследователската теза, заложена във формулировката на дисертационния труд. В нея са набелязани някои основни стратегически насоки за развитие на икономическата устойчивост на лозарските стопанства в Косово.

Авторът очертава някои основни насоки за повишаване на икономическата устойчивост на лозарските стопанства:

1. Подобряване на възрастовата структура на лозята и конверсия на сортовия състав.
2. Внедряване на технологии на производство, позволяващи минимизирането на производствените разходи.
3. Повишаване на специализацията, интензификацията и концентрацията на производство в лозарските стопанства.
4. Повишаване механизацията на производството на винено и десертно грозде в лозарските стопанства.

Предложен е теоретичен модел за повишаване на икономическата устойчивост на лозарските стопанства.

Определен принос на автора в тази глава е идентифицирането на основните проблемни области, свързани с предмета на изследване. Дадени са препоръки за

внедряване на алтернативни модели, икономически, технически и организационни решения за ефективното и устойчивото развитие на лозарството на Р. Косово,

Заключението на дисертационния труд обобщава изводите и констатациите за резултатите от проведеното изследване. Те дават основание да се счита, че основната цел и задачите са постигнати, а тезата е потвърдена.

В структурно и композиционно отношение дисертационния труд е много добре изграден. Основните части на дисертацията следват в логическа последователност. Всяка предходна глава обслужва следващата, което придава на работата цялостен и завършен характер. За целите на изследването е събрана, обработена и анализирана богата по обем информация, която може да служи като база данни за бъдещи проучвания в тази насока. Използвани са подходящи методи и показатели за проучване и анализ, които обслужват много добре изследването и са гаранция за достоверността на получените резултати. Направените изводи и предложения имат подчертано научно-практически характер, с възможности за директно приложение в практиката.

6. Приноси на дисертационния труд.

Приемам като цяло справката за приносите в дисертационния труд на Джевдет Фехми Буши и ги считам като лично дело на автора. Към представените приноси ще добавя и още два:

1. Разкрита е спецификата на лозарството, което е от съществено значение за тълкуването на същността и характеристиката на неговата ефективност и устойчивост.
2. Разработена е адаптирана методика и подходящ инструментариум за анализ и оценка на икономическата устойчивост на лозарските стопанства в условията на Р. Косово.

7. Критични бележки и въпроси.

Към автора имам някои несъществени бележки, които имат по-скоро технически характер:

1. Изводите в разработката (стр. 88-89) са много на брой (14 броя), което в определени моменти води до ненужни повторения. Препоръчително е тяхното редуциране до 5-6 броя, така че да отразяват в обобщен вид най-важните моменти от конкретното изследване.

2. Научният труд би могъл да спечели още от спазването на баланса между отделните глави - конструктивната трета глава можеше да е още по-голяма по обем в сравнение с предходните глави. Това би засилило креативния характер на разработката и би увеличило броя на приносите.

3. Моята препоръка към Джевдет Фехми Буши е да не отслабва темповете и интензивността на своята научна работа, като и да търси повече възможности за публикуване в списания с импакт фактор. Освен това с част от разработките в

настоящата дисертация може да обогати преподаването сред студентите, с което да засили практическия характер на тяхното обучение.

Направените препоръки в никакъв случай не омаловажават постигнатите резултати в дисертационния труд. Те могат да бъдат полезни на автора в неговата бъдеща работа.

Въпрос: Според автора, кои са основните причини за ниската инвестиционна активност в дребните и средните, по размер, лозарски стопанства на Р. Косово понастоящем?

8. Публикувани статии и цитирания.

Научно-изследователската и публикационната дейност на Джевдет Буши включва общо 5 публикации във връзка с дисертацията, направени за периода 2014 – 2020 година. Една от публикациите е с импакт фактор.

Представеният автореферат отразява обективно структурата и съдържанието на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Въз основа на научените и приложените, от докторанта, различни методи на изследване, правилно изведените експерименти, направените обобщения и изводи считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника на Аграрния университет за неговото приложение, което ми дава основание да го оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО**

Позволявам си да предложа на почитаемото Научно жури също да гласува положително и да присъди на **Джевдет Фехми Буши** образователната и научна степен **“доктор”** по научната специалност *Организация и управление на производството (селско стопанство и подотрасли)*

Дата: 21.12. 2020 г.
гр. Пловдив

РЕЦЕНЗЕНТ:
(проф. д-р В. Копривленски)